

ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

**Аксьонова Ірина Вікторівна, к. е. н., доц. кафедри статистики та
економічного прогнозування ХНЕУ ім. С.Кузнеця**

e-mail: ivaksonova@mail.ru

В останній час однією із найбільш актуальних проблем розвитку ринку освітніх послуг як України, так і зарубіжних країн є модернізація освіти, а важливим напрямком модернізації - зміна структури фінансування вищої освіти та залучення в освітню систему коштів з різних джерел.

Розглянемо та узагальнимо практику зарубіжних країн, де накопичено значний досвід у питаннях пошуку оптимального поєднання державних і приватних джерел фінансування системи освіти.

По-перше, доцільним є виділення необхідних причин участі держави у фінансуванні вищої освіти. Дослідники [3] розглядають наступні причини:

контроль над системою освіти є суспільним благом і ринок не в змозі його здійснювати та фінансувати в повній мірі. Сучасний етап розвитку розглядає освіту не тільки як сферу, що споживає блага та послуги, а й як сферу, яка потребує інвестування з боку зацікавлених суб'єктів з метою підвищення доходів та соціального статусу тих, хто навчається, а отже й держави в цілому;

складність визначення частки і формування механізмів приватного інвестування в сферу освіти. В останній час спостерігається тенденція збільшення долі приватного фінансування освіти з боку населення, що пояснюється високою диференціацією доходів населення та дефіцитом державного бюджету багатьох країн. Як вважають дослідники, цей фактор є не стільки вимушеною мірою, скільки мобілізуючою у розвитку освітніх послуг;

справедливий перерозподіл ресурсів між багатими та бідними в умовах диференціації населення за рівнем доходів, забезпечення доступу різних

прошарків населення до здобуття вищої освіти, і освіти загалом.

З метою пояснення ролі держави у фінансуванні сфери вищої освіти, розглянемо мету та інструменти системи фінансування освіти в різних країнах [1,2,4], табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика систем державного фінансування вищої освіти

Мета державного фінансування вищої освіти	На основі і за рахунок чого фінансується система освіти (форми фінансування)
Росія	
Доступна вища освіти сприяє росту промислового виробництва, наукового потенціалу	Фінансування вищої освіти по чотирьом напрямкам: нормативне фінансування, з використанням державних іменних фінансових зобов'язань, освітні субсидії, освітнє кредитування
Великобританія, Гонконг	
Доступна вища освіти сприяє економічному зростанню	1) всі ВНЗ фінансуються на 50-60% з державного бюджету (на основі нормативного фінансування); 2) позабюджетні кошти становлять 40-50% доходів (проведення досліджень, перепідготовка, підвищення кваліфікації, навчання іноземних студентів); 3) з 1998/1999 навчального року введена плата за навчання своїх студентів (1/8 від державних витрат на навчання на рік); 4) державне безвідсоткове кредитування навчання погашається після закінчення ВНЗ
Норвегія, Швеція, Фінляндія, Данія, Чилі	
Доступна вища освіти сприяє росту промислового виробництва, наукового потенціалу та добробуту нації	1) державні субсидії на фінансування всіх студентів в залежності від їх успішності, що сприяє випуску найбільш компетентністних фахівців, а не підвищенню їх кількості; 2) чисельність студентів, що здали іспити, визначає бюджет вузу. Компенсацію за студентів, які не склали іспити, університети не отримують; 3) фінансування ВНЗ з державного бюджету у формі єдиних грантів, які покривають їх поточні витрати і капітальні витрати, у вигляді трьох компонентів: а) базового, що розраховується на основі витрат ВНЗ (близько 60% всієї суми); б) освітнього, що нараховується за результатами діяльності вузу - кількістю набраних студентами кредитів, числу випускників та кількістю залучених іноземних студентів (близько 25%); в) дослідного, що залежить від кваліфікації співробітників, кількості привласнюються наукових ступенів, масштабу проведених досліджень (близько 15%); 4) фінансова підтримка студентів на підставі ваучерної системи у вигляді державного гранту та займу; 5) контрактна система фінансування викладацької та дослідницької діяльності в залежності від виконання умов контракту щодо підготовки певних спеціалістів

Бельгія, Нідерланди	
Фінансування університетів професійної освіти та дослідних університетів	<ol style="list-style-type: none"> 1) доходи ВНЗ формуються з двох державних джерел: у вигляді експлуатаційних фондів, розмір яких певною мірою залежить від чисельності прийнятих студентів на пріоритетні напрямки та програми, включаючи всі надходження і витрати за попередній рік та на підставі формульного фінансування. Інша частина фінансових ресурсів, якими ВНЗ розпоряджаються самостійно, надходить у вигляді грантів уряду на науково-дослідні роботи; 2) рівень державного фінансування складає 65% від всіх доходів ВНЗ; 3) фінансові кошти, що надходять для дослідницьких університетів, діляться на два види: на фонд для навчання та на фонд для проведення досліджень
Франція, Італія, Німеччина	
Підтримка ВНЗ та формування освітнього і наукового потенціалу	<ol style="list-style-type: none"> 1) діє система середньострокових контрактів, в основі яких лежать погоджені з боку держави та університетів плани інституційного розвитку; 2) ВНЗ фінансуються на основі трьох основних показників: кількість студентів; результати освітньої діяльності; обсяг і результати науково-дослідної роботи; 3) фінансування підрозділяється на базове (залежно від чисельності академічного персоналу), додаткове (на навчання з урахуванням кількості студентів і випускників) та на наукові дослідження (залежно від обсягу коштів, залучених з недержавних джерел)
Чехія	
Формування затребуваних спеціалістів на ринку праці	<ol style="list-style-type: none"> 1) 80% усіх доходів ВНЗ складають державні кошти; 2) фінансування ВНЗ здійснюється з урахуванням не тільки числа поступивших студентів, а й кількості випускників тобто у фінансуванні освіти присутній елемент орієнтації на результат; 3) при фінансуванні ВНЗ використовується метод надання грантів на довгострокові програми
США	
Доступна вища освіти сприяє росту промислового виробництва	<ol style="list-style-type: none"> 1) державна підтримка ВНЗ складає менше 70%; 2) близько 57% вузів є приватними; 3) федеральний уряд бере участь в освіті через надання студентських позик (грантів) і утворення дослідницьких фондів
Австралія	
Підтримка ВНЗ та формування освітнього і наукового потенціалу	Прийнята модель відносного фінансування ВНЗ в залежності від кількості студентів. Якщо кількість студентів перевищує цільовий показник чисельності, встановлений міністерством, ВНЗ буде виплачуватися сума, яка складає близько 40% від вартості середнього навчання. При такій моделі фінансування скорочуються кошти, що виділяються державою на субсидії для вищої освіти
Нова Зеландія	
Доступна вища освіти сприяє	1) застосовується система глобального бюджету та

росту виробництва	промислового фінансової автономії, тобто держава оплачує навчання тільки студентів денного навчання, пріоритетні напрямки, курси та чисельність яких встановлюється виключно державою; 2) ВНЗ самі визначають вартість 1 студента, 75% оплати здійснює держава; 3) студенти не денної форми навчання мають право на державний кредит, повернення якого здійснюється через оподаткування
Японія	
Сприяння доступності освіти	максимальній отримання вищої 1) висока питома вага приватного фінансування ВНЗ; 2) фінансування державою половини витрат ВНЗ у вигляді блокового гранту, розміри якого визначаються виходячи із чисельності професорсько-викладацького складу і студентів; 3) за рахунок зниження бюджетного фінансування поточних витрат ВНЗ, держава виділяє більше коштів на дослідження вченим як національних, так і приватних ВНЗ, які розподіляються на основі аналізу заявок та експертизи

Отже, аналіз бюджетного фінансування вищої освіти показав, що незважаючи на тенденцію до фінансової незалежності при кризовій ситуації у світовій економіці, частка державних коштів у бюджетах переважної більшості ВНЗ зарубіжних країн зберігається на рівні близько 70%. Принципове значення при фінансуванні ВНЗ в цих країнах надається не тільки зростанню самостійності у витрачанні коштів та управлінні власними ресурсами, а й стимулюванню їх в напрямку вироблення своїх стратегій розвитку.

Література: 1. Абанкина И.В., Абанкина Т.В., Николаенко Е.А., Филатова Л.М. Сравнительная характеристика систем высшего образования зарубежных стран: конкурентные методы финансирования//Экономика образования, 2013. - №1. – С. 53-73; 2. Беляков С.А., Заборовская А.С. и др. Модели финансирования вузов: анализ и оценка //Электронный ресурс. – Режим доступа: http://ecsocman.hse.ru/data/192/684/1219/glava_2.pdf; 3. Ростовский Р.В. Государственное финансирование системы высшего образования: опыт экономически развитых стран// Вестник Удмурдского университета, 2012. – Вып.2. – С.57-63; 4. Рубин Ю.Б. Рынок образовательных услуг: от качества к конкурентоспособным бизнес-моделям // Высшее образование в России, 2011.- №3.